

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-1-65-31>

УДК 737.1:930.1/902.1

Севрук В.Г.

Національна академія внутрішніх справ

НУМІЗМАТИЧНИЙ ОГЛЯД ТА КЛАСИФІКАЦІЯ МОНЕТ

АЛЬБРЕХТА БРАНДЕНБУРГ-АНСБАХСКОГО ГОГЕНЦОЛЛЕРНА: ЧАСТИНА ДРУГА

Анотація. У статті викладені основні етапи заснування герцогства Пруссії. Надано біографічні відомості стосовно Альбрехта Бранденбург-Ансбахського Гогенцоллерна, щодо запровадження грошової реформи та карбування герцогом монет. Здійснено огляд літературних джерел, що здійснюють опис монет Альбрехта Гогенцоллерна. Надано цікавий нумізматичний матеріал щодо стандартів карбування (ваги та вмісту чистого срібла в монетах герцогства Пруссії), дизайну тогочасних монет, місця карбування монет (монетного двору), номінальності, а також років випуску. Окремо приділено увагу випуску пам'ятних монет (медальйонів) при Альбрехту Гогенцоллерну. Запропоновано певну класифікацію монет Альбрехта Бранденбург-Ансбахського Гогенцоллерна для колекціонування, як для початківців, так і нумізматів з досвідом, що надасть змогу чітко усвідомлювати різноманітність та особливу цікавість монет Альбрехта Бранденбург-Ансбахського із роду Гогенцоллернів.

Ключові слова: монети, герцогство, Пруссія, денар (пфеніг), солід (шиллінг), грош, трояк (дйтхен), шостак, дукат, класифікація, нумізматика.

Sevruk Volodymyr

National Academy of Internal Affairs

NUMISMATIC REVIEW AND CLASSIFICATION

OF ALBRECHT BRANDENBURG-ANSBACH HOHENZOLLERN: PART TWO

Summary. The article describes the main stages of the founding of the Duchy of Prussia. Biographical information is provided on the Albrecht Brandenburg-Ansbach Hohenzollern, on the introduction of monetary reform and coinage of the duke. A review of the literary sources describing Albrecht Hohenzollern's coins. An interesting numismatic material on the standards of chasing (weight and content of pure silver in the coins of the Duchy of Prussia), the design of the time coins, the place of minting of coins (mint), nominal values, and years of issue are given. Separately, attention was paid to the release of commemorative coins (medallions) under Albrecht Hohenzollern. A certain classification of the Albrecht Brandenburg-Ansbach Hohenzollern Coin for collecting both beginners and numismatists with experience has been proposed, which will make it possible to clearly understand the variety and special interest of the Albrecht Brandenburg-Ansbachsky coins of the Hohenzollern family.

Keywords: coins, duchy, Prussia, denar (pfennig), solid (shilling), money, trojan (ditten), shostak, ducat, classification, numismatics.

Постановка проблеми. Володіння Тевтонського ордену з дозволу Сигізмунда I були перетворені в спадкове герцогство Пруссія під польським сюзеренітетом з правом карбування монет. Тевтонський орден втратив свою незалежність і став васалом Польського королівства. З моменту появи герцогства Пруссія, Тевтонський Орден став лише формальністю, а першим герцогом Альбрехт Бранденбург-Ансбахський із роду Гогенцоллернів. Незважаючи на васальну залежність від Польщі, практично всі питання в герцогстві вирішувалися герцогом Альбрехтом Бранденбурзьким самостійно.

Відповідно видані в роки його правління монетні ординації сформували гнучку систему номіналів, здатну забезпечити потреби економічного розвитку [1] герцогства та надало нам можливість колекціонувати монети Альбрехта Бранденбург-Ансбахського Гогенцоллерна. Саме тому оглядове дослідження монет Альбрехта Гогенцоллерна набуває актуального й важливого значення, оскільки під час розкриття даної теми, ми намагатимемося подати змістовний матеріал з певною класифікацією монет і загальною їх ха-

рактеристикою, що зумовило актуальність обраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Автор для висвітлення проблеми нумізматичного огляду та класифікації монет Альбрехта Бранденбург-Ансбахського Гогенцоллерна використовував опубліковані праці таких вчених, як: Е. Бахрфельдт, А. Вейл, С. Гродзіські, І. Дворніцка, Й. Довіат, К. Дост, О. Задорожна, Е. Копіцький, М. Максимов, Т. Мантеуффел, А. Ратников, В. Рябцевич, В. Сергеев, С. Травковскі, І. Тадеуш, В. Уздеников, В. Урусцзак, Ф. Фосберг, В. Швінковський, Р. Шуст та Інтернет ресурсів, а саме форумів: «Нумізматы на coins.su», «старинних монет», «Нумізмат», «CASTLE COINS» та аукціонів: «Violity», «MA-Shops», «WCN (Warszawskie Centrum Numizmatyczne)», «eBay», «Кюнкер (Kunker)» та NGC (Numismatic Guaranty Corporation).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Слід відзначити, що з кожним роком нумізматична тематика набирає загальної масштабних розмірів. Колекціонери та дослідники друкують цікавий нумізматичний матеріал. На те-

ренах України також прослідковується активність нумізматичної тематики, випуску статей, брошур, книг, каталогів, створення аукціонів та Інтернет форумів. Але на жаль тема монет Альбрехта Гогенцоллерна на сьогодні залишається відкритою. Є ряд питань, що потребують детального дослідження. Це і монети, що ще не описані, фальшивомонетництво щодо монет Альбрехта Гогенцоллерна та інша нумізматична інформація.

Мета даної наукової розвідки полягає у висвітленні цікавого нумізматичного матеріалу та запровадженні класифікації для колекціонування монет Альбрехта Гогенцоллерна.

Виклад основного матеріалу. Отже, розкриваючи тему статті та продовжуючи висвітлювати класифікації монет Альбрехта Гогенцоллерна безпосередньо перейдемо до матеріалу статті. Окремо зауважимо, що матеріал першої частини статті знаходиться у № 12 наукового журналу «Молодий вчений» [2]. Тому дане дослідження починається з нерозкритих аспектів класифікації монет Альбрехта Гогенцоллерна, а саме за розділовими знаками, що розділяють легенду на аверсі та реверсі монет.

Окремо слід звернути увагу на розділові знаки, що розділяють легенду на аверсі та реверсі монет. Так існують такі розділові знаки на аверсі.

Перший знак зустрічаються лише на монеті 1529 року.

Наступний знак карбувався на монетах починаючи з 1530 року по 1558 рік. Відрізняються величиною (розміром) та загостренням країв. Особливо це простежується з 1546 року по 1558. Лише у 1535 році зустрічається декілька розділових знаків.

На реверсі монет легенди розділяють лише перші два знаки.

Також монети герцогства Пруссії слід класифікувати за розділовими знаками на реверсі по мюнцмейстеру.

Мінцмейстер (або мюнцмейстер, нім. Münzmeister, от нім. Münze – монета та Meister – начальник, голова, на лат. monetarius) – назва професійної приналежності або посади фахівця, пов'язаного з виробництвом монет. Мінцмейстер може називатися: начальник монетного двору або його відділення (переділу); чиновник, який відповідав за монетне виробництво [3; 4], керуючий механічною частиною монетного двору тощо. Кожен монетний майстер залишав на монетах свій знак, що асоціювався з скороченим його ім'ям.

Визначення символів або знаків на монетах Альбрехта на сьогодні створює певні труднощі. На жаль не можливо впевнено констатувати, що ці знаки являються особистими знаками монетного майстра, можливо вони слугували для того, щоб відрізнити періоди карбування, або були лише декоративними аксесурами. На-

Знак	Роки перебування на посаді	Посада	Прізвище, ім'я, по-батькові
Шестигранна гостра зірка 	1529-1530	Мюнцмейстер (монетний майстер)	Альбрехт Уайльд (Albrecht Wilde)
	1529-1540	Начальник (наглядач, староста)	Генріх Страуб (Heinrich Straube)
П'ятипелюсткова розетка 	1530-1541	Директор монетного двору та підрядник монетного двору	Йост Людвіг Децій (Jobst Ludwig Dietz). Одночасно з 1527 по 1530 рр. був головою краківського монетного двору та 1528-1535 рр. – головою Торунського монетного двору.
	1530-1535	Мюнцмейстер (монетний майстер)	Ніколаус Децій (Nicolaus Dietz) (брат Й.Л.Деція)
	1530-1544 1530-1541 1541-1544	Підрядник монетного двору Начальник (наглядач, староста)	Юстас Фогельвайде (Eustachius Vogelweider)
	1535-1540	Мюнцмейстер (монетний майстер)	Капермюллер (Cappermüller)
Трьох пелюсткова конюшина (трилисник) 	1541-1557	Директор (голова) монетного двору	Ганс Німпш (Hans Nimpsch)
	1540-1556	Мюнцмейстер (монетний майстер)	Генріх Страуб (Heinrich Straube)
	1545-1560 1545-1557 1557-1560	Підрядник монетного двору Начальник (наглядач, староста)	Крістоф Лаутербах (Christoph Lauterbach)
Плавильний котел 	1557-1560	Директор (голова) монетного двору	Георг Шультес (Georg Schulthes)
	1557-1568	Мюнцмейстер (монетний майстер) Начальник (наглядач, староста)	Герхард Ленц (Gerhard Lenz)
	1557-1563	Карбувальник	Маркус Негеляйн (Marcus Negelein)
	1561-1568	Адміністратор та писар	Ганс Гебель (Hans Goebel)

приклад, монетний майстер Альбрехт Уайльд розміщав під час карбування на монетах шестигранну гостру зірку, а в той час коли у мюнцмастера Йоста Людвіга Деція на монетах переважає п'ятипелюсткова розетка. Одночасно Й.Л. Децій залишав такий самий знак під час карбування на монетах в Торуні [5, с. 29].

Тим не менш, п'ятипелюсткова розетка з'являється і на трояках Альбрехта, оскільки вона також використовувалася як розмежувальний знак легенди.

Трьох пелюсткова конюшина (з рус. клевер), трилисник з'являється на шостаках, що був знаком наглядача Генріха Страуба, який в ті часи (1529-1540 рр.) відповідав за якість монет. Свого часу, коли його призначили майстром монетного двору (1540-1556), відповідний знак (троях пелюсткова конюшина) почав карбуватися на шилінгах (солідах) грошах та трояках. Тому останній знак мало ймовірно, що належить голові монетного двору герцоства Гансу Німпшу, з тієї причини, оскільки він почав карбуватися ще задовго до його призначення на цю посаду.

Четвертий знак (символ), який, можливо, являється плавильним котлом, що викарбуваний на монетах, швидше за все відноситься до монетного майстра та наглядача за якістю монет Герхарда Ленца ніж до голови монетного двору Георга Шультеса. Відповідний знак, що карбувався на таких монетах, як шилінг (1557, 1558, 1559,

1560 рр.), грошах (1558 р.) та трояках (1558 р.) безсумнівно є офіційним знаком мюнцмастера, і є також той факт, що відповідний знак на монетах також змінюється з мюнцмастером [5].

За часи Альбрехта Гогенцоллерна на кенігсберзькому монетному дворі карбували монети такі мюнцмастера:

Отже, з вище вказаного та з таблиці можна чітко прослідкувати тенденцію зміни знаків на реверсі монети. Перший знак (символ) карбувався лише на монетах 1529 року. Наступний знак почав карбуватися на монетах з 1530 року по 1540 рік. А з 1540 по 1550 рік вже карбувався інший. Слід зазначити, що на монетах 1540 року зустрічаються відразу два знаки. І останній карбувався на монетах 1557-1560 року. Приведемо частковий наглядний приклад на монетах.

Доповнюючи цю класифікацію вважаємо за необхідне привести таблицю із знаками по рокам.

Отже, з даної таблиці чітко видно як змінювалися знаки на реверсі монет. По декілька різновидів знаків на монетах 1535, 1537, 1540, 1543, 1544, 1546, 1547 рр.

Також щодо даної класифікації необхідно відзначити, що троях пелюсткова конюшина (трилисник) зустрічається і без стебла.

1529	1530	1531
------	------	------

1535	1535	1535
------	------	------

1537	1537
------	------

1540	1540
------	------

1541	1545	1546
------	------	------

Знак	Роки
	1529
	1530
	1531
	1532
	1533
	1534
	1535
	1537
	1538
	1539
	1540

Знак	Роки
	1541
	1542
	1543
	1544
	1545
	1546
	1547
	1548
	1550
	1558

Існує думка різних нумізматів з цього приводу, що гілка не про чеканена штемпелем. Але ми вважаємо, що існують типи таких монет з таким знаком. Тому приводимо обґрунтовані позиції з цього приводу. На сьогодні автору відомо, що з таким знаком карбувалися монети 1543, 1544, 1546 році (у 1546 році відомо аж два різновиди монет). Так проаналізувавши ряд нумізматичної літератури хочемо відзначити, що у книзі Курта Доста [5, с. 62-63] описується цікавий грош 1544 року з таким знаком з відсилкою на книгу Еміля Бахрфельдта [6, с. 83]. Але на жаль зображення монети не приведено. Тому припускаємо, що вищевказаний знак і являється трьох пелюсткова конюшина без стебла . Окрім цього аргументу хотілося відзначити, що на монетах цього періоду зустрічається цей знак. Так схожий знак в першу чергу зустрічається на шостаках герцогства Пруссії. Так також відсутнє стебло. Тому повторимося, що вперше

трьох пелюсткова конюшина з'являється на шостаках, а в ті часи наглядачем монетного двору був Генріх Страуб, також цікавим фактом є те, що з 1540 року Генріх Страуб був призначений майстром монетного двору і 1540 року на монетах з'являється трьох пелюсткова конюшина зі стеблом. Тому приводимо припущення, яке вважаємо достовірним, що на грошах окрім знаку трьох пелюсткової конюшини зі стеблом карбувався і знак трьох пелюсткової конюшини без стеблом. Цей аргумент вважаємо головним. Відповідно знак трьох пелюсткової конюшини без стебла карбувався на шостаках королівської Пруссії, на грошах Ельблонга, а також даний знак зустрічається і на грошах Великого князівства Литовського за часів Сигізмунда 1. З нижче приведених прикладів можна констатувати, що це не окремий випадок не про чеканення, а систематичне карбування, можливо такі штемпеля виготовлялися одноразово, тому великої масштабності не було, але факт існування є.

Наступною класифікацією (різновидом) є написання легенд на реверсі монет PRV, PRVS, PRVSS, PRVSSI, PRVSSIE.

1531	1532	1532	1538
			

Слід відзначити напис PRVSSIE особисто не зустрічався, відповідний напис легенди зустрічається лише на монеті 1531 року та описується у книгах у Курта Доста [5] та Фрідріха-Августа Фосберга [7]. Існування такої монети зустрічається тільки в 1531 році згідно цих каталогів. Але

відповідний знак часто зустрічається на трояках. Наступною класифікацією є написання легенд на реверсі монет BRAN PRVSS і BRAI PRVSS. Така класифікація зустрічається в 1543, 1544, 1545 році. В 1544 році зустрічається BRAN PRVS і BRAI PRVS.

Необхідно виокремити класифікацію монет по цифрах в даті, а саме по першій цифрі – одиниці. Так на всіх монетах з 1529 року до 1546 року (включно) перша цифра – одиниці карбувалися у вигляді римської цифри I. Так у 1546 році по 1550 рік почалося карбування монет арабською цифрою вже

з цифрою 1. У 1558 році знову перша цифра карбувалися у вигляді римської цифри I. Окремо слід звернути увагу, на те, що в 1546 році зустрічаються обидва варіанта. Дану класифікацію можна прослідкувати за вище приведеними прикладами. Тому приведемо наглядний приклад частково.

Також за гудзиками (заклепками) на горжеті чи навпаки без них. Горжет або бевор (gorgets, або bevors) захищали горло і шию.

Горжет – спочатку сталевий комір для захисту шиї і горла. Горжет був частиною стародавніх обладунків і призначався для захисту від мечів і інших видів холодної зброї. Більшість середньовічних горжетов були простими щитками для захисту шиї, які носили під нагрудником і наспинниками. Ці пластини підтримували вагу броні, що носилася на них і часто були обладнані ремнями для кріплення інших частин обладунків [8]. XV-XVI століттях деякі парадні лати обтягували нарядною тканиною прикрашеною гераль-

дикою та прибита до металу фігурними заклепками [9]. Відмінною особливістю вище вказаних типів портретів є ще така цікава документальна деталь, як оформлення краю металеві пластини у вигляді крученого шнура. Для цього край пластини згортали в трубочку і формували додатково рельєф, що нагадує шнур, – це служило не тільки прикрасою обладунків 16-го століття, а й додатковим посиленням конструкції [10]. Тому нижче приведемо наглядний приклад горжетів із заклепками.

Окремо слід звернути увагу на класифікацію за відсутністю розділових знаків на легенді. Переважно більшість дана

класифікація прослідковується на аверсі монети біля щита. Приведемо декілька прикладів.

Також можна запропонувати класифікацію за надчеканами на монетах Альбрехта Гогенцоллерна. Даний над чекан від Гданська (подвійний хрест з гачками).

За браками монет Альбрехта Гогенцоллерна.

За підробками (фальшаками) монет Альбрехта Гогенцоллерна.

З початку XVI століття в грошовий обіг Східної Європи починають проникати монети Бран-

денбургу-Пруссії. Як відомо, монети, що отримали визнання на грошовому ринку, нерідко ставали прототипами для виготовлення їх приватних підробок [11].

Окремо, хочемо відзначити, що як елемент класифікації використання монет Альбрехта Бранденбург-Ансбахського Гогенцоллерна на

ювелірних виробках, пивних кружках, бокалах, чашках та стопках. Приведемо наглядний приклад.

Висновок. На сьогодні колекціонування спрямоване, перш за все, на задоволення духовних потреб людини, а його головним мотивом надзвичайно рідко виступає отримання доходу (прибутку). Разом з тим, колекціонери можуть отримувати дохід від колекціонування, виступаючи в якості дилерів (частіше) або агентів (рідше). Цінність предметів колекціонування і колекцій для різних індивідів часто є дуже різною і носить надзвичайно суб'єктивний характер, що значно впливає на процес ціноутворення [12, с. 55].

Запропонована нами класифікація щодо грошей Альбрехта Гогенцоллерна за 1) номіналами монет; 2) датами карбування монет; 3) портретами на аверсі монети; 4) кількістю пір'їн на крилах та хвості орла (герба), що на реверсі монети; 5) розділовими знаками, що розділяють легенду на аверсі та реверсі монет; 6) розділовими знаками на реверсі монет по мюнцмастеру; 7) написанням легенд на реверсі монет PRV, PRVS, PRVSS, PRVSSI, PRVSSIE; 8) написанням легенд на реверсі монет BRAN PRVSS і BRAI PRVSS; 9) цифрами в даті, а саме по першій цифрі – одиниці: у вигляді римської цифри I (з 1529 року по 1546 року) та арабською цифрою 1 (з 1546 року по 1550 рік); 10) гудзиками (заклепками) на горжеті чи навпаки без них; 11) відсутністю розділових знаків; 12) надчеканами на монетах; 13) браками монет; 14) підробками (фальшаками) монет Альбрехта Гогенцоллерна; 15) використанням монет Альбрехта Бранденбург-Ансбахського Гогенцоллерна на ювелірних виробках, пивних кружках, бокалах, чашках та стопках, що надасть можливість чітко усвідомлювати безкрайність та різноманітність монет. Хочемо відзначити, що всі монети цінуються поза часом, якістю та віком.

Елементи цієї характеристики в деякій мірі можна віднести і до збирачів нумізматики колекції – захопленому ентузіасту своєї професії

або хобі. Всі колекції старих музеїв в основі складаються з приватних колекцій, які протягом багатьох років створювалися копінкою працею людей, «гонявщиків» за своєрідним «скарбом», яким є рідкісна або просто потрібна для колекції монета, навіть якщо вони і не збирали для себе, а виконували службові обов'язки. Безумовно, між збирачами є величезна принципова різниця: збирач скарби бачить насамперед золото і срібло, а монета лише дозволяє йому вести рахунок скарби; збирач ж нумізматики колекції бачить насамперед монету, а метал, з якого вона виготовлена, фіксує лише в якості одного з елементів характеристики монети. Є й інша різниця: стародавня колекційна монета у багато разів цінніше, ніж коштує золото, що пішло на її виготовлення [13].

Звісно відповідний матеріал не позбавлений зауважень та потребує подальшого дослідження. Розкриваючи тему статті з використанням іншомовної літератури, з ілюстрованими зразками монет, знаків, додатковою роз'яснювальною інформацією, а також використовуючи власний досвід ми намагалися висвітлити цікавий нумізматики матеріал із запропонованим класифікації для колекціонування монет Альбрехта Гогенцоллерна.

Перспективи подальших досліджень. Здійснивши аналіз певної кількості нумізматики літератури, ми дійшли висновку, що на сьогодні для нумізматів України на жаль не вистачає ознайомчої літератури щодо колекціонування монет Альбрехта Бранденбург-Ансбахського Гогенцоллерна, тому в подальших дослідженнях намагатимуся розширити уявлення про монети Альбрехта Гогенцоллерна, висвітлюючи цікаві аспекти та неописані монети у літературі, а також в подальшому розкриємо та опишемо окремою тематикою фальшиві монети, їх карбування, топографію знахідок з наглядним приведенням зображень та з детальною характеристикою.

Список літератури:

1. Шуст Р. Нумізматики: історія грошового обігу та монетної справи в Україні. – К.: Знання, 2007. – 376 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studbooks.net/15564/finansy/numizmatika>.
2. Севрук В.Г. Нумізматики огляд та класифікація монет Альбрехта Бранденбург-Ансбахського Гогенцоллерна: частина перша / В.Г. Севрук // Молодий вчений. – № 12(64). – 2018. – С. 212-223.
3. Ратников А. Денежное обращение Петрограда-Петербурга (1915-1917) // Двенадцатые и тринадцатые открытые слушания «Института Петербурга». Конференция по проблемам петербурговедения. – РОО Институт Петербурга, 2005-2006. Архивировано 24 июня 2013 года.
4. Уздеников В.В. Монеты России / Russian Coins. – Москва: ДатаСтром, 1992. – 680 с. – 40 000 экз.
5. Kurt Dost Münzen im Preußenland. Herzogtum Preußen und Provinz Ostpreußen im Königreich 1525-1821. Essen, Eigenverlag, 1990. 1 w. Bl., 329 s.
6. Die Münzen- und Medaillen-Sammlung in der Marienburg. Bd. I: Münzen und Medaillen der Provinz Preussen vom Beginn der Prägung bis zum Jahre 1701 / bearb. von Emil Bahrfeldt ; unter Mitw. von Geheimrath Dr. Jaquet und Prediger Schwandt, Danzig, 1901. 210 s.
7. Voßberg F.A. Bruchstücke zur Münzgeschichte Albrechts, ersten Herzogs in Preußen, in: Mémoires de la Société Impériale d'archéologie de St. Petersbourg V, 1851, S. 388-396 und VI, 1852, S. 381-397 und in: Zeitschrift für Münz-, Siegel- und Wappenkunde N.F.I, 1859-1862, S. 29-39, 77-84, 135-143, 208-219.
8. Горжет. Материал из Википедии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D1%80%D0%B6%D0%B5%D1%82>.
9. Доспехи // Стальное наследие [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://sl-armours.com/ru/arms-and-armour-library/41-2010-12-24-23-47-15.html>.
10. ФОРУМ CASTLE COINS «Монеты разных эпох» Монеты Европы нового времени «Монеты первого герцога Пруссии Альбрехта Гогенцоллерна»: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.prussiacoins.ru/http://forum.castlecoins.ru/index.php?topic=4442.0>.
11. Бойко-Гагарин А.С. Приватні підробки монет Бранденбургу-Пруссії у знахідках України // Тези доповідей. III Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми нумізматики у системі спеціальних галузей історичної науки», 5-6 листопада 2015 р. – Кіровоград-Київ-Переяслав-Хмельницький, 2015. – С. 50-52.
12. Задорожна О.В. Феномен колекціонування. Фактори ціноутворення та матеріальна цінність артефактів / О.В. Задорожна // Молодий вчений. – № 7(59). – 2018. – С. 53-56.
13. Максимов М.М. «Очерк о золоте» – Москва: Недра, 1977. – С. 128.